Zbornik sudske prakse

MIŠLJENJE NEZAVISNOG ODVJETNIKA
EVGENIJA TANCHEVA
od 15. srpnja 2021.[1]

Predmet C-600/19

MA
protiv
Ibercaja Banco, S. A.,
uz sudjelovanje:
PO

(zahtjev za prethodnu odluku koji je uputila Audiencia Provincial de Zaragoza (Provincijski sud u Zaragozi, Španjolska))

„Zahtjev za prethodnu odluku – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. – Načelo djelotvornosti – Postupak hipotekarne ovrhe – Ovlast nacionalnog suda da ispita nepoštenost ugovornih odredbi nakon prvotnog nadzora koji nije obrazložen – Određivanje trenutka nakon kojeg se nepoštenost ugovornih odredbi ne može više isticati – Načelo pravomoćnosti – Prekluzija”

I. Uvod

1. Ovaj zahtjev za prethodnu odluku, koji je uputila Audiencia Provincial de Zaragoza (Provincijski sud u Zaragozi, Španjolska), odnosi se na tumačenje Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima[2]. Kontekst predmeta je postupak hipotekarne ovrhe u kojem potrošač nije podnio prigovor te je imovina opterećena hipotekom već prenesena trećoj osobi.

2. Glavno pitanje koje ovaj predmet otvara je u bitnome protivi li se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 nacionalno zakonodavstvo koje, zbog učinka pravomoćnosti i prekluzije, onemogućuje sudu koji odlučuje u naknadnoj fazi postupka da razmotri nepoštenost ugovornih odredbi koje su već bile predmet prvotnog sudskog nadzora po službenoj dužnosti (*ex officio*), što nije izričito odraženo u odluci kojom je odobrena provedba ovrhe na imovini pod hipotekom. Sud koji je uputio zahtjev usto želi doznati kakav učinak naknadni nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi može imati na dosudu imovine opterećene hipotekom.

[1] Izvorni jezik: engleski

[2] SL 1993., L 95, str. 29. (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.)

3. Sud ovaj predmet razmatra usporedno s još četirima predmetima (C-693/19, C-725/19, C-831/19 i C-869/19), u kojima danas iznosim svoja mišljenja. Ti se predmeti temelje na španjolskom, dvama talijanskim te rumunjskom zahtjevu za prethodnu odluku te se dotiču sličnih i potencijalno osjetljivih pitanja u pogledu opsega obveze nacionalnog suda da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost ugovornih odredbi u skladu sa sudskom praksom Suda u kojoj se tumači Direktiva 93/13 i odnosa s određenim načelima nacionalnog postupovnog prava, uključujući načelo pravomoćnosti.

4. Posljedično, ovaj predmet Sudu pruža priliku da razvije svoju sudsku praksu u pogledu Direktive 93/13, a osobito da pojasni pitanja koja se odnose na pravomoćnost i prekluziju u vezi sa sudskim nadzorom nepoštenih ugovornih odredbi u skladu s tom direktivom.

II. Pravni okvir

A. Pravo Unije

5. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 propisuje:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.”

6. Članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 glasi:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koje prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

B. Španjolsko pravo

7. Članak 136. Leya de Enjuiciamiento Civil (Zakonik o građanskom postupku) glasi:

„Svaka stranka kojoj protekne rok u kojem postupovna radnja mora biti poduzeta bit će prekludirana i predmetna se radnja neće moći poduzeti. Tajnik će utvrditi protek roka u službenom dokumentu, naložit će mjere koje treba usvojiti ili će upozoriti sud kako bi on mogao donijeti svoju odluku.”

8. Članak 222. Zakonika o građanskom postupku propisuje:

„1. Pravomoćnost konačnih presuda, bilo da se njima prihvaća ili odbija zahtjev, u skladu sa zakonom, isključuje svaki kasniji postupak čiji je predmet jednak predmetu postupka u kojem je donesena ta presuda.

2. Pravomoćnost se odnosi na zahtjeve postavljene u glavnom zahtjevu i protuzahtjevu, kao i na pitanja iz članka 408. stavaka 1. i 2. ovog zakona.

Činjenice nastale nakon isteka roka za podnošenje podnesaka u postupku u kojemu su takvi zahtjevi postavljeni smatraju se novima i različitima u odnosu na temelj isticanja takvih zahtjeva.

3. Pravomoćnost obvezuje stranke postupka u kojem je nastupila kao i njihove nasljednike i pravne sljednike te osobe koje su, iako nisu bile stranke u postupku, nositelji prava koja su temelj za aktivnu legitimaciju stranaka u skladu s odredbama članka 11. ovog zakona.

[…]

4. Odluka u konačnoj presudi koja je stekla svojstvo pravomoćnosti, kojom se okončava postupak, obvezuje sud pred kojim se kasnije pokrene postupak, ako pravomoćna odluka za kasniji postupak predstavlja logičan presedan njegova predmeta kakav god on bio, kada je u obama postupcima riječ o istim strankama ili kad su na temelju zakonske odredbe pravomoćnošću obuhvaćene i te stranke.”

9. Članak 552. Zakonika o građanskom postupku glasi:

„1. Ako sud smatra da uvjeti koji su zakonom predviđeni za donošenje rješenja o ovrsi nisu ispunjeni, on donosi rješenje kojim se odbija ovrha.

Sud po službenoj dužnosti ispituje može li se koju od odredbi ovršnih isprava na koje se upućuje u članku 557. stavku 1. smatrati nepoštenom. Ako je mišljenja da se neku od njih može smatrati nepoštenom, saslušava stranke u roku od petnaest dana. Nakon saslušanja stranaka donosi odluku u roku od pet radnih dana, u skladu s člankom 561. stavkom 1. točkom 3.”

10. Članak 557. Zakonika o građanskom postupku predviđa:

„1. Kada je ovrha naložena za ovršne isprave iz članka 517. stavka 2. točaka 4., 5., 6. i 7. kao i za ostale ovršne isprave iz članka 517. stavka 2. točke 9., ovršenik joj se može protiviti, u rokovima i na načine predviđene prethodnim člankom, samo zbog sljedećih razloga:

[…]

7. Isprava sadržava nepoštene odredbe.”

11. Članak 695. Zakonika o građanskom postupku propisuje:

„1. U postupku iz ovog poglavlja ovršenikov prigovor na ovrhu dopušten je samo ako se temelji na sljedećim razlozima:

[…]

4. nepoštenost ugovorne odredbe koja je temelj ovrhe ili koja je omogućila izračunavanje dugovanog iznosa.”

III. Činjenično stanje, postupak i prethodna pitanja

12. Prema odluci kojom je upućen zahtjev, financijska institucija Ibercaja Banco, S. A. (u daljnjem tekstu: Ibercaja Banco) 6. svibnja 2005. s osobama PO i MA, kao potrošačima, sklopila je ugovor o zajmu u iznosu od 198 400 eura, koji su one trebale otplatiti do 31. svibnja 2040., a bio je osiguran hipotekom na obiteljsku kuću u vlasništvu jedne obitelji čija je vrijednost procijenjena na 299 290 eura.

13. Godišnja nominalna kamatna stopa na zajam bila je 2,75 % do 30. studenoga 2005. Za iduće razdoblje članak 3.a ugovora predviđao je da se kamata računa na temelju promjenjive kamatne stope, pri čemu minimalna razlika u stopi nije mogla biti niža od 0,5 % (u daljnjem tekstu: ugovorna odredba o najnižoj kamatnoj stopi). U skladu s člankom 6. ugovora, zatezna kamata utvrđena je kao godišnja nominalna stopa od 19 %. Osim toga, članak 6.a ugovora omogućavao je društvu Ibercaja Banco da u slučaju neplaćanja bilo kojeg dugovanog iznosa potražuje puni iznos zajma (u daljnjem tekstu: ugovorna odredba o prijevremenom dospijeću).

14. Društvo Ibercaja Banco 30. prosinca 2014. pokrenulo je postupak hipotekarne ovrhe protiv osoba PO i MA zbog činjenice da nisu platile pet mjesečnih obroka zajma, za razdoblje od 31. svibnja 2014. do 31. listopada 2014. Potraživalo je iznos od 164 676,53 eura, koji je odgovarao glavnici i dospjelim, a neplaćenim kamatama od 5. studenoga 2014., te privremeno izračunani iznos od 49 402 eura, koji ne dovodi u pitanje prilagodbu zateznih kamata, po godišnjoj nominalnoj stopi od 12 % od zatvaranja računa na dan 5. studenoga 2014. do isplate cjelokupnog dugovanog iznosa.

15. Dana 26. siječnja 2015. protiv osoba PO i MA doneseno je rješenje o ovrsi, kojim im je naloženo plaćanje duga te im je odobren rok od deset dana da podnesu prigovor protiv rješenja o ovrsi. Tajnik suda istog dana donio je odluku kojom je zemljišnoknjižnom sudu naložio da dostavi potvrdu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima na nekretnini, kao i potvrdu o tomu da je u korist društva Ibercaja Banco upisana hipoteka. Osobe PO i MA nisu podnijele prigovor protiv rješenja o ovrsi.

16. Nakon što je dopisom od 14. prosinca 2015. priopćeno da je osoba PO preminula, osobe SP i JK na temelju rješenja od 9. lipnja 2016. postale su stranke postupka u svojstvu mogućih zakonskih nasljednika.

17. Potom, nakon što je provedena dražba na kojoj nitko nije podnio ponudu, nekretnina opterećena hipotekom dodijeljena je društvu Ibercaja Banco za iznos od 179 574 eura, koje je vlasništvo na toj nekretnini prenijelo na društvo Residencial Murillo, S. A., koje je dostavilo potvrdu o uplati navedenog iznosa.

18. Društvo Ibercaja Banco 25. listopada 2016. zatražilo je namirenje troškova procijenjenih u visini od 2888,19 eura, kao i kamata u iznosu od 32 538,28 eura, koji je dobiven primjenom stope od 12 % u skladu s Leyom 1/2013, de 14 de mayo, de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (Zakon 1/2013 od 14. svibnja 2013. o mjerama za povećanje zaštite hipotekarnih dužnika, restrukturiranju duga i socijalnoj najamnini; u daljnjem tekstu: Zakon 1/2013)[3]. Ovršenici su obaviješteni o tom zahtjevu. Odlukom od 13. prosinca 2016. odobrena je procjena troškova u navedenom iznosu.

[3] BOE br. 116, 15. svibnja 2013., str. 36373.

19. Osoba MA 9. studenoga 2016. podnijela je prigovor protiv obračuna kamata pozivajući se na nepoštenost članaka 3.a i 6. ugovora, koji su se odnosili na najnižu kamatnu stopu odnosno na zatezne kamate.

20. Juzgado de Primera Instancia No 2 de Zaragoza (Prvostupanjski sud br. 2 u Zaragozi, Španjolska; u daljnjem tekstu: Prvostupanjski sud) rješenjem od 8. ožujka 2017. odlučio je ispitati moguću nepoštenost ugovornih odredbi koje su bile temelj rješenja o ovrsi, nakon što je utvrdio da bi odredba o prijevremenom dospijeću iz članka 6.a ugovora mogla biti nepoštena. Stranke su pozvane da se očituju o tome i o mogućem prekidu postupka. Društvo Ibercaja Banco usprotivilo se prekidu te je tvrdilo, među ostalim, da nepoštenost ugovornih odredbi nije pravodobno istaknuta s obzirom na to da je preneseno vlasništvo na nekretnini, a procjena troškova je odobrena.

21. Prvostupanjski sud rješenjem od 19. travnja 2017. prekinuo je postupak do donošenja odluke o zahtjevu za prethodnu odluku koji je Tribunal Supremo (Vrhovni sud, Španjolska; u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) uputio u pogledu prijevremenog dospijeća i zateznih kamata. Društvo Ibercaja Banco podnijelo je žalbu protiv tog rješenja te je Audiencia Provincial de Zaragoza (Provincijski sud u Zaragozi, Španjolska; u daljnjem tekstu: Provincijski sud) prihvatila žalbu i naložila nastavak postupka.

22. Prvostupanjski sud rješenjem od 20. studenoga 2017. utvrdio je da je odredba o prijevremenom dospijeću iz članka 6.a ugovora nepoštena te je obustavio ovrhu. Društvo Ibercaja Banco podnijelo je žalbu protiv tog rješenja, kojoj se osoba MA usprotivila.

23. Provincijski sud rješenjem od 28. ožujka 2018. ukinuo je to rješenje, dopustivši nastavak postupka, zbog toga što nije bilo moguće utvrditi jesu li određene ugovorne odredbe bile nepoštene, s obzirom na to da je ugovor proizveo svoje učinke, sredstvo osiguranja je oduzeto a da potrošač nije isticao svoja prava te je proveden prijenos prava vlasništva, što treba poštovati, u skladu s načelom pravne sigurnosti postojećih vlasničkih odnosa.

24. Prvostupanjski sud rješenjem od 31. srpnja 2018. odbio je prigovor osobe MA protiv obračuna kamata, koji je odobrio u visini od 32 389,89 eura, zbog toga što je postupak pokrenut nakon donošenja Zakona 1/2013 pa zbog učinka pravomoćnosti više nije bilo moguće razmatrati nepoštenost ugovornih odredbi.

25. Osoba MA Provincijskom sudu podnijela je žalbu protiv tog rješenja, kojoj se društvo Ibercaja Banco usprotivilo.

26. Sud koji je uputio zahtjev objašnjava da u nacionalnom pravu postoji razlika između deklaratornog postupka, u kojem se određuje koja prava stranke imaju, i ovršnog postupka, koji se provodi na temelju ovršnih isprava, uključujući ugovore koji dužnika obvezuju da vjerovniku plati dospjelu, dugovanu i obračunanu novčanu tražbinu. U tom kontekstu, ne proizvodi samo odluka donesena u postupku o meritumu učinak pravomoćnosti nego i ono što se moglo podnijeti, ali nije podneseno, u kojem je slučaju riječ o prekluzivnom učinku. Konkretno, nacionalno pravo predviđa da potrošač u redovnom ovršnom postupku, u skladu s člankom 557. stavkom 1. točkom 7. Zakonika o građanskom postupku, i posebnom postupku hipotekarne ovrhe, u skladu s člankom 695. stavkom 1. točkom 4. tog zakonika, može podnijeti prigovor pozivajući se na nepoštenost ugovornih odredbi koje su temelj rješenja o ovrsi te, u skladu s člankom 552. stavkom 1. tog zakonika, nacionalni sud pred kojim je pokrenut ovršni postupak mora po službenoj dužnosti provesti prvotni nadzor nepoštenosti tih odredbi prije nego što

donese to rješenje. Taj prvotni nadzor podrazumijeva negativnu ocjenu, što znači da se samo ugovorne odredbe koje sud utvrdi nepoštenima uzimaju u obzir te se u pogledu njih pokreće kontradiktorni postupak koji dovodi do odluke o njihovoj nepoštenosti. Sud u pogledu ostalih odredbi, koje prođu prvotni nadzor, ne iznosi nikakvo obrazloženje pa ne postoji izričita odluka da su valjane, iako iz prvotnog nadzora prešutno proizlazi da jesu, što se dogodilo u ovom predmetu.

27. Sud koji je uputio zahtjev dvoji je li nacionalno zakonodavstvo o pravomoćnosti i prekluziji u vezi s dosegom negativne ocjene nepoštenosti ugovornih odredbi u ovršnom postupku u skladu sa zahtjevima Direktive 93/13, a osobito s pravilom iz njezina članka 6. stavka 1. da nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, kako se tumači u sudskoj praksi Suda [4]. Sud koji je uputio zahtjev u tom pogledu ističe da, u skladu sa sudskom praksom Vrhovnog suda [5], ako je istekao rok za podnošenje prigovora protiv rješenja o ovrsi, učinak pravomoćnosti i prekluzije obuhvaća podneske u pogledu nepoštenih odredbi u potrošačkim ugovorima. Budući da je prekluzija prihvaćena u sudskoj praksi Suda, ako potrošač, kao dužnik, ne podnese prigovor tijekom ovršnog postupka, sud koji je uputio zahtjev se pita dovodi li načelo djelotvornosti do pojave učinka okončanja u postupku kojim se dužnik i sud po službenoj dužnosti sprečavaju da ponovno preispitaju ono što je već preispitano ili da podnesu prigovor protiv onoga što se moglo osporiti, a nije osporeno.

28. Sud koji je uputio zahtjev potom navodi da postoji određena nesigurnost u pogledu određivanja posljednjeg trenutka do kojeg sud, po službenoj dužnosti, ili stranka može isticati nepoštenost ugovornih odredbi u smislu Direktive 93/13. Prema nacionalnom pravu, svrha posebnog postupka hipotekarne ovrhe jest oduzimanje sredstva osiguranja, odnosno hipoteke, radi namirenja vjerovnika, a oduzimanje se smatra izvršenim kad se vlasništvo na nekretnini opterećenoj hipotekom provedbom dražbe prenese na treću osobu. Sud koji je uputio zahtjev ističe da, s obzirom na sudsku praksu Suda [6], sud od trenutka od kojeg više nije moguće zahtijevati povrat imovine ne može ocjenjivati sadržava li ugovor o kreditu nepoštene odredbe, dok, u skladu sa sudskom praksom Tribunala Constitucional (Ustavni sud, Španjolska; u daljnjem tekstu: Ustavni sud) [7], do prekluzije dolazi samo ako je dužnik nepoštenost ugovorne odredbe izričito istaknuo ili ju je sud po službenoj dužnosti ispitao. Sud koji je uputio zahtjev stoga pita je li tu nepoštenost, koja može dovesti do poništenja cijelog ovršnog postupka, moguće istaknuti i nakon prijenosa vlasništva nekretnine, ali prije nego što se ovršenika deložira.

29. U tim okolnostima, Audiencia Provincial de Zaragoza (Provincijski sud u Zaragozi) odlučila je prekinuti glavni postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

„1. Je li u skladu s načelom djelotvornosti, predviđenim u članku 6. stavku 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ, kako je tumači Sud, nacionalni propis iz kojeg proizlazi da, ako je određena nepoštena odredba prošla prvotni sudski nadzor po službenoj dužnosti pri nalaganju ovrhe [negativni nadzor valjanosti odredbi], taj nadzor sprečava isti sud da tu odredbu kasnije ocijeni po službenoj dužnosti ako su već od prvog trenutka postojali činjenični i pravni elementi, iako u okviru tog prvotnog nadzora nije ni u izreci ni u obrazloženju izneseno nikakvo stajalište o valjanosti odredbi?

[4] Sud koji je uputio zahtjev spominje presude od 29. listopada 2015., BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731) i od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60).

[5] Sud koji je uputio zahtjev spominje, među ostalim, presude od 27. rujna 2017. (br. 526/2017) i od 13. studenoga 2018. (br. 628/2018).

[6] Sud koji je uputio zahtjev spominje presude od 14. ožujka 2013., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164) i od 7. prosinca 2017., Banco Santander (C-598/15, EU:C:2017:945).

[7] Sud koji je uputio zahtjev spominje presudu od 28. veljače 2019. (br. 31/2019).

2. Može li ovršenik, ako se, s obzirom na to da već postoje činjenični i pravni elementi koji određuju nepoštenost odredbe u potrošačkom ugovoru, ne usprotivi toj odredbi u okviru prigovora koji je u tu svrhu predviđen zakonom, nakon rješavanja tog prigovora ponovno postaviti incidentalno pitanje radi utvrđivanja nepoštenosti druge odredbe ili drugih odredbi, ako im se već mogao na početku usprotiviti u redovnom postupku predviđenom zakonom? Ukratko, nastaje li prekluzivni učinak koji potrošača sprečava da ponovno istakne nepoštenost druge odredbe u istom postupku ovrhe te u kasnijem deklaratornom postupku?

3. Može li zaključak, u slučaju da se smatra da je u skladu s Direktivom 93/13, prema kojem stranka ne može podnijeti drugi ili naknadni prigovor kako bi istaknula nepoštenost odredbe kojoj se mogla ranije usprotiviti jer su već bili utvrđeni nužni činjenični i pravni elementi biti temelj sudu, koji je već upozoren na tu nepoštenost, za to da izvrši svoju ovlast nadzora po službenoj dužnosti?

4. Je li, nakon što je prihvaćena najpovoljnija ponuda i dosuđena imovina, što potencijalno može biti u korist istog vjerovnika, te nakon što je nastao učinak prijenosa vlasništva nad imovinom koja je ponuđena kao osiguranje koje je već ostvareno, u skladu s pravom Unije […] tumačenje prema kojem, nakon što je postupak završio i nakon što je postignut cilj koji se njime nastoji postići, odnosno ostvarenje osiguranja, dužnik može podnijeti nove prigovore kako bi se proglasila ništavost neke nepoštene odredbe zbog njezina utjecaja na postupak ovrhe, odnosno je li moguće, s obzirom na to da je nastao taj učinak prijenosa koji vjerovniku omogućuje provedbu upisa u zemljišnim knjigama, da sud po službenoj dužnosti provede preispitivanje koje bi moglo dovesti do poništenja cijelog postupka ovrhe ili u konačnici utjecati na iznose osigurane hipotekom te time dovesti u pitanje uvjete pod kojima je dražba provedena?”

30. Pisana očitovanja Sudu podnijele su španjolska i talijanska vlada te Komisija.

31. Dana 26. travnja 2021. održana je rasprava kojom je bio obuhvaćen i predmet C-869/19, a na kojoj su društvo Ibercaja Banco, španjolska i talijanska vlada te Komisija iznijeli usmena očitovanja.

IV. Sažetak očitovanja stranaka

32. Društvo Ibercaja Banco ističe da, na temelju presude od 7. prosinca 2017., Banco Santander [8], na četvrto pitanje treba odgovoriti u smislu da se članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 ne primjenjuje na nacionalni postupak ako je ovrha na hipotekarnom jamstvu već provedena, imovina prodana te su stvarna prava na toj imovini prenesena trećoj osobi. Ono navodi da na prva tri pitanja nije potrebno odgovoriti te da se, u svakom slučaju, kada je riječ o drugom pitanju, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 ne protive nacionalna pravila koja predviđaju rokove unutar kojih potrošači mogu isticati nepoštenost ugovornih odredbi ako su ta pravila u skladu s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti, kakav je slučaj u ovom predmetu.

33. Društvo Ibercaja Banco u pogledu prvog i trećeg pitanja navodi da se članku 6. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelima ekvivalentnosti i djelotvornosti, ne protive nacionalna pravila koja obvezuju sud da po službenoj dužnosti provede negativan nadzor nad nepoštenosti ugovornih odredbi, koji ga potom sprečava da nad tim istim odredbama kasnije provede nadzor ako se u međuvremenu nisu pojavili novi činjenični ili pravni elementi. Prema mišljenju tog

[8] C-598/15, EU:C:2017:945 (u daljnjem tekstu: presuda Banco Santander)

društva, obvezivanje suda da obrazloži odluku kojom ugovorne odredbe nije proglasio nepoštenima prekoračuje ono što načelo djelotvornosti zahtijeva. To društvo dodaje da načela pravomoćnosti i prekluzije onemogućuju potrošaču koji u ovršnom postupku nije istaknuo nepoštenost ugovornih odredbi da kasnije na istom temelju pokrene deklaratorni postupak.

34. Španjolska vlada je četiri prethodna pitanja preoblikovala u tri. Kao prvo, člancima 6. i 7. Direktive 93/13 ne protivi se nacionalno zakonodavstvo koje predviđa sudski nadzor po službenoj dužnosti i prigovor potrošača u postupku hipotekarne ovrhe, ali ne i nadzor nad nepoštenim ugovornim odredbama nakon donošenja odluke kojom se vlasništvo prenosi trećoj osobi. Ona se poziva na presudu Banco Santander [9] i činjenicu da bi takvo proširenje nadzora po službenoj dužnosti imalo negativne posljedice za treće osobe i narušilo pravnu sigurnost. Kao drugo, člancima 6. i 7. Direktive 93/13 ne protivi se nacionalno zakonodavstvo koje ne dopušta nadzor nad nepoštenosti ugovornih odredbi nakon donošenja pravomoćne odluke kad su istekli svi rokovi za sudski nadzor po službenoj dužnosti ili na zahtjev potrošača te kad su svi relevantni činjenični i pravni elementi postojali u trenutku kada je potrošač mogao zatražiti, a sud trebao provesti, takav nadzor. Ovaj se predmet razlikuje od presude od 26. siječnja 2017., Banco Primus [10] te načelo pravomoćnosti i prekluzija onemogućuju beskonačan nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi koji nije opravdan Direktivom 93/13.

35. Španjolska vlada tvrdi, kao treće, da se članku 7. Direktive 93/13 ne protivi nacionalna praksa prema kojoj sud koji provodi nadzor po službenoj dužnosti izričito upućuje na taj nadzor samo kada utvrdi da se ugovornu odredbu može smatrati nepoštenom, pod uvjetom da je zajamčena provedba punog sudskog nadzora. Kako je ta vlada to naglasila na raspravi, Direktiva 93/13 ne zahtijeva da sud pruži izričito obrazloženje te potrošač, s obzirom na to da postoji puni nadzor, ne može nepoštenost ugovorne odredbe isticati u kasnijem deklaratornom postupku.

36. Talijanska vlada ne zauzima stajalište o prvom pitanju. Ona smatra, u vezi s drugim i trećim pitanjem, koja treba razmotriti zajedno, da iz presude Banco Primus [11] proizlazi da, ako je odluka postala pravomoćna, ni sud ni potrošač ne mogu isticati nepoštenost ugovornih odredbi ako se ona mogla ranije isticati. Kada je riječ o četvrtom pitanju, talijanska vlada ističe da se, s obzirom na presudu Banco Santander [12], nije moguće pozivati na ugovor kako bi se spriječilo priznavanje vlasnikovih stvarnih prava na imovini opterećenoj hipotekom. Kako je ta vlada to naglasila na raspravi, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 primjenjuje se unutar granica predviđenih nacionalnim pravnim sustavima, što podrazumijeva poštovanje nacionalnih pravila, među ostalim, o pravomoćnosti.

37. Komisija ističe da na prva tri pitanja treba odgovoriti zajedno u smislu da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, protivi nacionalno zakonodavstvo koje određuje trenutak od kojeg potrošač, zbog prekluzivnog učinka, više ne može isticati nepoštenost ugovornih odredbi ako nadzor koji je sud proveo po službenoj dužnosti u ranijoj fazi postupka nije zabilježen ni obrazložen. Komisija je na raspravi tvrdila da puki prešutni nadzor nije dovoljan za osiguravanje djelotvornosti Direktive 93/13, s obzirom na to da nema jamstva da je proveden te da potrošač neće moći razumjeti razloge donošenja te odluke niti se djelotvorno usprotiviti ovrsi, a ni žalbeni sud neće moći donijeti odluku o tome.

[9] Presuda od 7. prosinca 2017. (C-598/15, EU:C:2017:945)

[10] C-421/14, EU:C:2017:60 (u daljnjem tekstu: presuda Banco Primus)

[11] Presuda od 26. siječnja 2017. (C-421/14, EU:C:2017:60)

[12] Presuda od 7. prosinca 2017. (C-598/15, EU:C:2017:945)

38. Komisija u pogledu četvrtog pitanja navodi da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, ne protive nacionalna pravila prema kojima se smatra da je postupak hipotekarne ovrhe pravomoćno okončan nakon što se dužnika deložira, dok im se protive nacionalna pravila koja potrošačima čija je imovina bila predmet postupka hipotekarne ovrhe ne dopuštaju da kasnije pokrenu deklaratorni postupak kako bi zahtijevali naknadu štete, što se čini u skladu sa sudskom praksom Ustavnog suda [13]. Kako je to Komisija naglasila na raspravi, nakon što je prijenos imovine proveden, potrošači moraju imati mogućnost pristupa takvom postupku radi ostvarivanja prava koja izvode iz Direktive 93/13.

V. Analiza

39. Sud koji je uputio zahtjev prvim trima pitanjima, koja treba razmotriti zajedno, u biti pita protivi li se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13 nacionalno zakonodavstvo koje ne dopušta sudu, zbog učinka pravomoćnosti i prekluzije, da po službenoj dužnosti ocjenjuje nepoštenost ugovornih odredbi u postupku hipotekarne ovrhe, a potrošaču da, nakon isteka roka za podnošenje prigovora, u tom ili kasnijem deklaratornom postupku ističe nepoštenost ugovornih odredbi ako su one bile predmet prvotnog sudskog nadzora po službenoj dužnosti, a to nije izričito odraženo u odluci suda kojom je odobrena hipotekarna ovrha.

40. Sud koji je uputio zahtjev četvrtim pitanjem u biti želi doznati u kojem se trenutku postupak hipotekarne ovrhe smatra dovršenim u odnosu na sudski nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi po službenoj dužnosti ili na zahtjev ovršenika u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13, odnosno odgovara li taj trenutak stadiju provedbe ovrhe na hipotekarnom jamstvu, prodaje imovine opterećene hipotekom i prijenosa prava vlasništva na toj imovini ili je takav nadzor moguć čak i nakon prijenosa imovine, ali prije nego se dužnika deložira iz nekretnine, što može dovesti do poništenja postupka hipotekarne ovrhe ili dovesti u pitanje uvjete pod kojima je dražba imovine provedena.

41. Iz odluke kojom je upućeno prethodno pitanje slijedi da ta pitanja proizlaze iz postupovnih odredbi u okviru postupka hipotekarne ovrhe kako su određene u španjolskom pravu, prema kojima je sud u prvom stadiju tog postupka obvezan po službenoj dužnosti provesti ispitivanje nepoštenosti odredbi ugovora o hipotekarnom zajmu koji je temelj rješenja o ovrsi, koje podrazumijeva negativan nadzor, što znači da sud u svojoj odluci kojom odobrava hipotekarnu ovrhu ne iznosi svoje obrazloženje u pogledu odredbi koje ne smatra nepoštenima. Posljedično, sud ne može nepoštenost ugovornih odredbi istaknuti u kasnijoj fazi postupka, a potrošač, kao dužnik, koji ne podnese prigovor protiv rješenja o ovrsi u propisanom roku ne može tu nepoštenost isticati u tom postupku ili kasnijem deklaratornom postupku. Osim toga, pravni učinci postupka ostvaruju se provedbom ovrhe na hipotekarnom jamstvu, prodajom imovine opterećene hipotekom i prijenosom prava vlasništva na toj imovini trećoj osobi, što se sve dogodilo u ovom predmetu.

42. Kako bih odgovorio na ta pitanja, prvo ću razmotriti sudsku praksu Suda u pogledu nadzora nacionalnog suda po službenoj dužnosti nepoštenih ugovornih odredbi u smislu Direktive 93/13 (odjeljak A). Potom ću razmatrati primjenu načela razvijenih u toj sudskoj praksi na prva tri pitanja (odjeljak B) i na četvrto pitanje (odjeljak C) [14].

[13] Komisija upućuje, među ostalim, na presudu od 18. prosinca 1981. (br. 41/1981) i rješenje od 19. srpnja 2011. (br. 113/2011).

[14] U tom mi se pogledu čini, protivno navodima društva Ibercaja Banco i Kraljevine Španjolske, da nema razloga preoblikovati pitanja suda koji je uputio zahtjev ili odstupiti od njihova redoslijeda.

A. Relevantna sudska praksa Suda u pogledu nadzora nacionalnih sudova po službenoj dužnosti nepoštenih ugovornih odredbi

43. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 nalaže državama članicama da propišu da nepoštene odredbe potrošačkih ugovora nisu obvezujuće za potrošača [15]. Članak 7. stavak 1. te direktive, u vezi s njezinom dvadeset i četvrtom uvodnom izjavom, obvezuje države članice da osiguraju primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje korištenja nepoštenih odredbi u potrošačkim ugovorima [16]. Te su odredbe iznjedrile opširnu sudsku praksu, a ja ću izložiti primjenjiva načela iz te sudske prakse koja se odnose na postojanje i opseg obveze nacionalnog suda da provede nadzor po službenoj dužnosti nepoštenosti ugovornih odredbi, a najrelevantnija su za moju analizu ovog predmeta.

1. Postojanje obveze nacionalnog suda da po službenoj dužnosti provede nadzor

44. Prema ustaljenoj sudskoj praksi, sustav zaštite uspostavljen Direktivom 93/13 temelji se na ideji da se potrošač nalazi u slabijem položaju u odnosu na poslovni subjekt, kako u pogledu pregovaračke snage tako i u pogledu razine obaviještenosti – položaju koji vodi do pristanka na uvjete koje je poslovni subjekt prethodno sastavio, bez mogućnosti utjecaja na njihov sadržaj [17]. Radi osiguranja zaštite propisane Direktivom 93/13, neravnopravnost između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga može se ispraviti samo pozitivnom intervencijom neovisnom o samim ugovornim stranama [18]. Slijedom toga, s obzirom na narav i važnost interesa na kojem se temelji zaštita koju Direktiva 93/13 dodjeljuje potrošačima, nacionalni je sud dužan po službenoj dužnosti ocijeniti, kad raspolaže potrebnim pravnim i činjeničnim elementima, poštenost ugovorne odredbe i time ispraviti neravnotežu između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluge [19].

2. Opseg obveze nacionalnog suda da provede nadzor po službenoj dužnosti

45. Prema jednako ustaljenoj sudskoj praksi, Direktiva 93/13 obvezuje države članice da propišu mehanizam koji bi osigurao da bilo koja ugovorna odredba o kojoj se nije pojedinačno pregovaralo može biti podvrgnuta ispitivanju kako bi se ocijenilo je li eventualno nepoštena [20]. Sud je naglasio i da posebnosti sudskih postupaka koji se u skladu s nacionalnim pravom vode između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga ne mogu utjecati na pravnu zaštitu koju potrošači imaju na temelju odredbi Direktive 93/13 [21]. Nacionalni ovršni postupci, poput postupaka na temelju hipoteke, podvrgnuti su zahtjevima koje je uvela sudska praksa Suda u svrhu djelotvorne zaštite potrošača [22].

[15] Vidjeti presudu od 27. siječnja 2021., Dexia Nederland (C-229/19 i C-289/19, EU:C:2021:68, t. 57.). Vidjeti također 21. uvodnu izjavu Direktive 93/13. Kako je Sud utvrdio, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 odredba je s obvezujućim učinkom kojoj je cilj formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza suugovaratelja zamijeniti stvarnom ravnotežom koja će između njih ponovno uspostaviti ravnopravnost. Vidjeti presudu od 11. ožujka 2020., Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, t. 24).

[16] Vidjeti presudu od 9. srpnja 2020., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Societé Générale (C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, t. 52.).

[17] Vidjeti presude od 27. lipnja 2000., Océano Grupo Editorial i Salvat Editores (C-240/98 do C-244/98, EU:C:2000:346, t. 25.) i od 26. ožujka 2019., Abanca Corporación Bancaria i Bankia (C-70/17 i C-179/17, EU:C:2019:250, t. 49.).

[18] Vidjeti presude od 9. studenoga 2010., VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, EU:C:2010:659, t. 48.) i od 11. ožujka 2020., Lintner (C-511/17, EU:C:2020:188, t. 25.).

[19] Vidjeti presude od 4. lipnja 2009., Pannon GSM (C-243/08, EU:C:2009:350, t. 31. i 32.) i od 4. lipnja 2020., Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, t. 37.).

[20] Vidjeti presudu od 3. ožujka 2020., Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, t. 44.).

[21] Vidjeti presudu od 21. travnja 2016., Radlinger i Radlingerová (C-377/14, EU:C:2016:283, t. 50.).

[22] Vidjeti presudu od 29. listopada 2015., BBVA (C-8/14, EU:C:2015:731, t. 20.).

46. Iako je Sud utvrdio, u više navrata i s obzirom na uvjete iz članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive 93/13, način na koji nacionalni sud mora osigurati zaštitu prava koja potrošači imaju na temelju te direktive, valja ipak navesti da pravo Unije ne usklađuje pravila o postupcima primjenjivima na ocjenu navodne nepoštenosti ugovorne odredbe i da su ona stoga dio nacionalnog pravnog poretka država članica, pod uvjetom da nisu nepovoljnija od onih koja uređuju slične situacije podvrgnute nacionalnom pravu (načelo ekvivalentnosti) i da ne čine nemogućim ili pretjerano teškim ostvarivanje prava dodijeljenih potrošačima pravom Unije (načelo djelotvornosti) [23].

47. Što se tiče načela djelotvornosti, iz sudske prakse Suda proizlazi da svaki slučaj u kojem se postavi pitanje onemogućuje li neka nacionalna procesnopravna odredba ili pretjerano otežava ostvarivanje prava koja pojedincima dodjeljuje pravni poredak Unije treba ispitati uzimajući u obzir položaj te odredbe u cjelokupnom postupku, tijek postupka i njegove posebnosti pred različitim nacionalnim tijelima, kao i, prema potrebi, načela na kojima se temelji nacionalni pravni sustav, kao što su zaštita prava obrane, načelo pravne sigurnosti i dobro odvijanje postupka [24]. Sud je u vezi s tim priznao da poštovanje načela djelotvornosti ne može u cijelosti nadoknaditi potpunu pasivnost potrošača [25].

48. Osobito, Sud je utvrdio da je djelotvornu zaštitu pravâ koju potrošačima dodjeljuje Direktiva 93/13 moguće zajamčiti samo ako nacionalni postupovni sustav dopušta u okviru postupka izdavanja platnog naloga ili postupka ovrhe platnog naloga nadzor po službenoj dužnosti moguće nepoštene naravi odredbi sadržanih u dotičnom ugovoru [26]. Stoga, u slučaju kada nije predviđeno da nacionalni sud u stadiju ovrhe platnog naloga po službenoj dužnosti provodi nadzor moguće nepoštene naravi odredbi sadržanih u dotičnom ugovoru, treba smatrati da je nacionalno zakonodavstvo takve naravi da ugrožava djelotvornost zaštite koju se htjelo pružiti Direktivom 93/13, ako se tim zakonodavstvom ne predviđa takav nadzor u stadiju izdavanja naloga ili kada je takav nadzor predviđen isključivo u stadiju prigovora protiv izdanog naloga, a postoji nezanemariva opasnost od toga da dotični potrošač neće podnijeti potreban prigovor [27]. Direktivi 93/13 stoga se protivi nacionalni propis koji dopušta da se platni nalog izda a da se pritom potrošaču ni u jednom trenutku u postupku ne može pružiti jamstvo da će sudac provesti nadzor koji se sastoji od provjere toga da u predmetnom ugovoru ne postoji nepoštena odredba [28].

49. Nadalje, Sud je priznao da zaštita potrošača nije apsolutna te da pravo Unije ne nameće nacionalnom sudu da izuzme iz primjene domaća postupovna pravila kojima se odluci daje svojstvo pravomoćnosti, čak i ako bi to omogućilo ispravljanje povrede odredbe, ma kakva ona bila, sadržane u Direktivi 93/13 [29]. Sud je u tom smislu naglasio važnost načela pravomoćnosti, kako u pravnom sustavu Unije tako i u nacionalnim pravnim sustavima, te da, kako bi se zajamčili ustaljenost prava i pravnih odnosa i dobro sudovanje, sudske odluke koje su postale konačne nakon iscrpljenja raspoloživih pravnih sredstava ili nakon isteka rokova predviđenih za korištenje tim sredstvima više ne mogu biti dovedene u pitanje [30]. Isto tako, određivanje razumnih

[23] Vidjeti presudu od 26. lipnja 2019., Kuhar (C-407/18, EU:C:2019:537, t. 45. i 46.).

[24] Vidjeti presudu od 22. travnja 2021., PROFI CREDIT Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, t. 53.).

[25] Vidjeti presudu od 1. listopada 2015., ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, t. 62.).

[26] Vidjeti presudu od 13. rujna 2018., Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:711, t. 44.).

[27] Vidjeti presudu od 20. rujna 2018., Danko i Danková (C-448/17, EU:C:2018:745, t. 46. i t. 2. izreke).

[28] Vidjeti presudu od 20. rujna 2018., Danko i Danková (C-448/17, EU:C:2018:745, t. 49.).

[29] Vidjeti presudu od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr. (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 68.).

[30] Vidjeti presudu od 26. siječnja 2017., Banco Primus (C-421/14, EU:C:2017:60, t. 46.).

prekluzivnih rokova za pokretanje postupaka u interesu pravne sigurnosti u skladu je s pravom Unije [31]. Međutim, nacionalna pravila ne mogu zadirati u bit prava koja potrošači imaju na temelju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13, a to je da ne budu vezani nepoštenim ugovornim odredbama [32].

50. Primjerice, Sud je u presudi od 29. listopada 2015., BBVA [33] u bitnome utvrdio da su se člancima 6. i 7. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, protivila prijelazna pravila iz Zakona 1/2013, koja su predviđala poseban rok od jednog mjeseca za podnošenje prigovora kojim se u okviru postupka hipotekarne ovrhe isticala nepoštenost ugovornih odredbi, jer je postojala nezanemariva opasnost od toga da taj rok istekne a da dotični potrošači ne uspiju djelotvorno ostvariti svoja prava koja izvode iz Direktive 93/13.

51. Osim toga, Sud je u presudi od 6. listopada 2009., Asturcom Telecomunicaciones [34], među ostalim, utvrdio da su nacionalna pravila koja su predviđala rok od dva mjeseca po čijem bi isteku, ako nije podnesena tužba za poništenje, arbitražni pravorijek postao konačan i stoga pravomoćan bila u skladu s načelom djelotvornosti, pri čemu je istaknuo da poštovanje tog načela ne može u cijelosti nadoknaditi potpunu pasivnost potrošača koji nije pokrenuo nikakav postupak u kojem bi ostvario svoja prava.

52. Nasuprot tomu, Sud je u presudi od 18. veljače 2016., Finanmadrid EFC [35] utvrdio da se nacionalno zakonodavstvo koje je predviđalo primjenu načela pravomoćnosti u okviru postupka izdavanja platnog naloga protivilo načelu djelotvornosti jer je odluka tijela o okončanju postupka izdavanja platnog naloga stjecala svojstvo pravomoćnosti, što je onemogućavalo da se nepoštenost ugovornih odredbi provjerava u stadiju ovrhe samo zato što potrošač nije podnio prigovor u propisanom roku, a postojala je nezanemariva opasnost od toga da potrošač to ne učini.

53. Treba jasno istaknuti i da je Sud u presudi Banco Primus [36], koja se odnosila na prigovor na postupak hipotekarne ovrhe koji je potrošač podnio, utvrdio da se Direktivi 93/13 ne protivi nacionalno zakonodavstvo koje sprečava sud da po službenoj dužnosti ispita nepoštenost ugovornih odredbi ako je s obzirom na tu direktivu već donesena konačna odluka o zakonitosti svih odredbi ugovora koja je postala pravomoćna. Međutim, prema navodu Suda, ako je riječ o jednoj ili više ugovornih odredbi čija se nepoštenost nije razmatrala tijekom ranijeg sudskog nadzora koji je okončan pravomoćnom odlukom, Direktiva 93/13 nalaže sudu kojem se potrošač uredno obratio u okviru izvanrednog prigovora da, na zahtjev stranaka ili po službenoj dužnosti, ako raspolaže za to potrebnim činjeničnim i pravnim elementima, ocijeni nepoštenost tih ugovornih odredbi. Zaštita potrošača koju pruža ta direktiva bila bi nepotpuna i nedovoljna bez takvog nadzora.

54. Posljedično, iz navedene sudske prakse proizlazi da Direktiva 93/13 ne obvezuje države članice da uvedu konkretan postupovni sustav sudskog nadzora nepoštenih ugovornih odredbi, pod uvjetom da poštuju obveze koje im pravo Unije nameće, a osobito načela ekvivalentnosti i djelotvornosti, te stoga osiguraju sudsku provjeru moguće nepoštenosti ugovornih odredbi neovisno o postupku. Nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi mora po službenoj dužnosti provesti bilo prvi sud ili drugi sud u postupku, i to bilo da odlučuje o ovrsi ili o meritumu, za koji

[31] Vidjeti presudu od 22. travnja 2021., PROFI CREDIT Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313, t. 57.).

[32] Vidjeti presudu od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr. (C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 71.).

[33] C-8/14, EU:C:2015:731, t. 27. do 42.

[34] C-40/08, EU:C:2009:615, t. 34. do 48.

[35] C-49/14, EU:C:2016:98, t. 45. do 55.

[36] Vidjeti presudu od 26. siječnja 2017. (C-421/14, EU:C:2017:60, t. 49. do 54.).

inicijativu može dati potrošač, pri čemu ne smije postojati nezanemariva opasnost od toga da potrošač neće iskoristiti tu postupovnu mogućnost, što bi onemogućilo sudski nadzor nepoštenih ugovornih odredbi u skladu s Direktivom 93/13.

55. Osim toga, u skladu sa sudskom praksom Suda, iako zaštita potrošača nije apsolutna, to nije ni načelo pravomoćnosti. Kako to ilustriraju presude spomenute u točkama 50. do 53. ovog mišljenja, Sud primjenjuje uravnotežen pristup u pogledu odnosa između nacionalnih pravila o pravomoćnosti i prekluziji i zahtjevâ Direktive 93/13, pri čemu osigurava da ta pravila ne ugrožavaju sustav zaštite potrošača uspostavljen tom direktivom. Osobito, iako se presuda Banco Primus ne odnosi izravno na opseg negativnog nadzora nepoštenih ugovornih odredbi o kakvom je riječ u ovom predmetu, činjenica da Sud naglašava potrebu za konačnom ocjenom nepoštenosti ugovornih odredbi putem pravomoćne odluke ide u prilog stajalištu da se nacionalno zakonodavstvo poput onoga o kojem je riječ u ovom predmetu protivi Direktivi 93/13. Toj ću se presudi vratiti kasnije u svojoj analizi (vidjeti točku 62. ovog mišljenja).

56. Upravo je s obzirom na ta načela razvijena u sudskoj praksi Suda potrebno razmotriti pitanja postavljena u ovom predmetu.

B. Prvo, drugo i treće pitanje

57. Kako je to navedeno u točki 39. ovog mišljenja, prva tri pitanja u bitnome se odnose na učinak pravomoćnosti i prekluzije na ispitivanje koje ovršni sud po službenoj dužnosti ili na zahtjev potrošača provodi u pogledu nepoštenosti ugovornih odredbi koje su bile predmet prvotnog nadzora koji je sud proveo po službenoj dužnosti, a koji nije izričito odražen u odluci kojom je taj sud odobrio provedbu hipotekarne ovrhe.

58. Za početak treba istaknuti da, protivno Komisijinim argumentima da se ovaj predmet odnosi na prekluziju, a ne na načelo pravomoćnosti, iz odluke kojom je upućen zahtjev proizlazi da sud koji je taj zahtjev uputio smatra da u ovom predmetu nastupaju učinci koje sporno nacionalno zakonodavstvo pripisuje pravomoćnosti i prekluziji. Ustaljena sudska praksa predviđa da je isključivo nacionalni sud nadležan tumačiti i primjenjivati nacionalno pravo [37].

59. Nadalje, ništa u ovom predmetu ne izaziva dvojbe u pogledu poštovanja načela ekvivalentnosti. Stoga je samo potrebno razmotriti je li sporno nacionalno zakonodavstvo u skladu s načelom djelotvornosti.

60. Smatram da postoje snažne naznake da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, protivi nacionalno zakonodavstvo o kojem je riječ u ovom predmetu.

61. U tom mi se pogledu čini da nadzor eventualne nepoštenosti ugovornih odredbi u skladu s Direktivom 93/13 mora biti predmet izričite i dovoljno obrazložene ocjene nacionalnog suda. Kako to okolnosti ovog predmeta ilustriraju, sporno nacionalno zakonodavstvo ima za posljedicu to da se nadzor po službenoj dužnosti smatra provedenim iako mu u sudskoj odluci nema traga. Prema mojem mišljenju, a u skladu s Komisijinim navodom, ako nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi nije obrazložen u odluci kojom je odobrena hipotekarna ovrha, potrošač neće moći shvatiti ni analizirati razloge donošenja te odluke niti se, prema potrebi, učinkovito usprotiviti ovrsi. Osim toga, nacionalni sud kojem se eventualno podnese žalba neće moći odlučiti o

[37] Vidjeti presudu od 9. srpnja 2020., Raiffeisen Bank i BRD Groupe Societé Générale (C-698/18 i C-699/18, EU:C:2020:537, t. 46.).

nadzoru. Sud je u tom pogledu dao do znanja da se, ako ne postoji djelotvoran nadzor moguće nepoštenosti ugovornih odredbi, ne može jamčiti poštovanje prava dodijeljenih Direktivom 93/13 [38].

62. Dodatna potpora tom pristupu može se izvesti iz presude Banco Primus [39]. Kako je to spomenuto u točki 53. ovog mišljenja, Sud je nespojivim s Direktivom 93/13 proglasio nacionalno zakonodavstvo koje je učinke pravomoćnosti proširivalo na ugovorne odredbe o kojima nacionalni sud nije donio konačnu odluku. Sud stoga pretpostavlja da je, ako nacionalni sud nije ispitao nepoštenost konkretnih ugovornih odredbi o kojima je riječ, teško smatrati da je načelo pravomoćnosti primjenjivo [40].

63. Taj je pristup u skladu i s ciljevima Direktive 93/13, kako se ona tumači u sudskoj praksi Suda. Kako je to navedeno u točki 44. ovog mišljenja, obvezu nacionalnog suda da provede po službenoj dužnosti nadzor nepoštenih ugovornih odredbi opravdavaju narav i važnost javnog interesa na kojem se temelji zaštita koju Direktiva 93/13 dodjeljuje potrošačima. S obzirom na to, smatram da bi nadzor po službenoj dužnosti koji je ograničen na puku prešutnu sudsku intervenciju lišio sadržaja tu obvezu koju nacionalni sud ima na temelju Direktive 93/13.

64. Valja dodati da se taj pristup čini usklađenim sa sudskom praksom Suda koja se odnosi na nacionalno zakonodavstvo o pravomoćnosti izvan konteksta Direktive 93/13. Sud je u određenim presudama [41] kritizirao pretjeranu zaštitu konačnih odluka putem priznavanja pravomoćnosti tih odluka ako ta zaštita uvelike otežava djelotvornu primjenu prava Unije [42]. Osim toga, valja istaknuti da je Sud u presudi od 17. listopada 2018., Klohn [43] naveo da pravomoćnost obuhvaća samo one pravne zahtjeve o kojima je sud odlučio te da stoga ne sprečava sud da u okviru kasnijeg postupka odluči o pravnim pitanjima o kojima nije odlučeno tom konačnom odlukom. Isto tako, Sud je u svojoj sudskoj praksi u pogledu primjene načela pravomoćnosti u pravu Unije više puta utvrdio da se pravomoćnost odnosi samo na činjenična i pravna pitanja koja su stvarno ili nužno riješena sudskom odlukom u pitanju [44].

65. Posljedično, treba smatrati da se nacionalno zakonodavstvo o kojem je riječ u ovom predmetu protivi načelu djelotvornosti jer onemogućuje odnosno pretjerano otežava osiguravanje zaštite koju Direktiva 93/13 dodjeljuje potrošačima.

66. Stoga zaključujem da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, protivi nacionalno zakonodavstvo poput onoga o kojem je riječ u glavnom postupku.

38 Vidjeti presudu od 4. lipnja 2020., Kancelaria Medius (C-495/19, EU:C:2020:431, t. 35.).

39 Vidjeti presudu od 26. siječnja 2017. (C-421/14, EU:C:2017:60, t. 49. do 54.).

40 Vidjeti u tom pogledu García-Valdecasas Dorrego, M. J., *Dialogue between the Spanish courts and the European Court of Justice regarding the judicial protection of consumers under Directive 93/13/EEC*, Association of Property and Business Registrars of Spain, 2018., str. 98. i 99.

41 Vidjeti, među ostalim, presude od 3. rujna 2009., Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, t. 29. do 32.), od 2. travnja 2020., CRPNPAC i Vueling Airlines (C-370/17 i C-37/18, EU:C:2020:260, t. 94. do 96.) i od 16. srpnja 2020., UR (Primjena obveze PDV-a na odvjetnike) (C-424/19, EU:C:2020:581, t. 31. do 34.).

42 Vidjeti u tom pogledu Turmo, A., „National *Res Judicata* in the European Union: Revisiting the Tension Between the Temptation of Effectiveness and the Acknowledgement of Domestic Procedural Law", *Common Market Law Review*, sv. 58., 2021., str. 361. do 390., na str. 375.

43 C-167/17, EU:C:2018:833, t. 69.

44 Vidjeti presude od 29. lipnja 2010., Komisija/Luksemburg (C-526/08, EU:C:2010:379, t. 27.) i od 31. siječnja 2019, Islamic Republic of Iran Shipping Lines i dr./Vijeće (C-225/17 P, EU:C:2019:82, t. 47.).

C. Četvrto pitanje

67. Kako je to navedeno u točki 40. ovog mišljenja, četvrto pitanje u bitnome se odnosi na to je li u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 mogućnost nacionalnog suda da, u slučaju provedbe ovrhe na hipotekarnom jamstvu, prodaje imovine opterećene hipotekom i prijenosa prava vlasništva na toj imovini trećoj osobi, po službenoj dužnosti ili na zahtjev ovršenika provede nadzor nepoštenosti odredbi ugovora o hipotekarnom zajmu do trenutka deložacije te stranke iz nekretnine, pri čemu to ispitivanje može dovesti do poništenja postupka hipotekarne ovrhe ili dovesti u pitanje uvjete pod kojima je dražba imovine provedena.

68. Za početak bih trebao navesti da se slažem s Komisijom da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, ne protivi nacionalno zakonodavstvo koje nacionalnom sudu ne dopušta da po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke provede nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi nakon što su prava vlasništva na imovini opterećenoj hipotekom prenesena trećoj osobi, pod uvjetom da potrošači čija je imovina bila predmet postupka hipotekarne ovrhe mogu svoja prava ostvariti u kasnijem sudskom postupku radi dobivanja naknade štete u skladu s Direktivom 93/13.

69. Ističem da se to pitanje odnosi na okolnosti u kojima je ugovorni odnos između potrošača i vjerovnika već prestao prijenosom vlasništva na imovini opterećenoj hipotekom trećoj osobi. Međutim, prema mojem mišljenju i protivno navodima društva Ibercaja Banco te španjolske i talijanske vlade, okolnosti ovog predmeta razlikuju se od onih na koje se odnosila presuda Banco Santander [45].

70. Sud je u toj presudi [46] utvrdio da se članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 ne primjenjuju na postupak koji je pokrenuo stjecatelj nekretnine nakon izvansudske ovrhe na hipotekarnom jamstvu koje je na toj nekretnini ustanovio potrošač u korist vjerovnika i koji ima za cilj zaštitu stjecateljevih zakonito stečenih stvarnih prava, s obzirom na to da, s jedne strane, taj postupak ne ovisi o pravnom odnosu koji je vjerovnika povezivao s potrošačem i da je, s druge strane, provedena ovrha na hipotekarnom jamstvu, da je nekretnina prodana i da su stvarna prava na njoj prenesena a da se potrošač nije koristio pravnim sredstvima koja su predviđena s tim u vezi. Osobito, Sud je istaknuo da se odnosni postupak nije odnosio na ovrhu hipotekarnog jamstva niti se temeljio na ugovoru o hipotekarnom zajmu. Umjesto toga, odnosio se na zaštitu stvarnih prava povezanu s vlasništvom koje je ponuditelj zakonito stekao. Osim toga, Sud je naveo da je potrošač imao mogućnost usprotiviti se tom postupku ili zatražiti njegov prekid zbog postojanja nepoštenih odredbi te da je u postupku hipotekarne ovrhe sud pred kojim je on pokrenut mogao po službenoj dužnosti provesti nadzor moguće nepoštenosti odredbi u ugovoru.

71. Nasuprot tomu, ovaj je predmet smješten u kontekst postupka hipotekarne ovrhe povezanog s pravnim odnosom potrošača i vjerovnika koji se temelji na ugovoru o hipotekarnom zajmu odnosno, točnije, u kontekst postupka naplate kamata na zajam osiguran hipotekom (vidjeti točku 18. ovog mišljenja). Točno je da potrošač, kao dužnik, nije u propisanom roku podnio prigovor na ovrhu te da je sud pred kojim je postupak hipotekarne ovrhe pokrenut morao provesti po službenoj dužnosti nadzor nepoštenosti odredbi ugovora na temelju kojeg je doneseno rješenje o ovrsi. Međutim, s obzirom na argumente koje sam iznio u točkama 60. do 66. ovog mišljenja, treba smatrati da učinak pravomoćnosti i prekluzije na temelju nacionalnog

[45] Presuda od 7. prosinca 2017. (C-598/15, EU:C:2017:945)

[46] Vidjeti presudu od 7. prosinca 2017., Banco Santander (C-598/15, EU:C:2017:945, t. 39. do 50.).

zakonodavstva o kojem je riječ u ovom postupku nastupa samo ako je sud u odluci koju je donio u ranijoj fazi postupka po službenoj dužnosti proveo izričit nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi te ga dovoljno obrazložio, što se u okolnostima ovog predmeta nije dogodilo.

72. U tom mi se pogledu čini da ovršni sud, ako u ranijoj fazi hipotekarne ovrhe nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi po službenoj dužnosti nije izričito proveden niti je dovoljno obrazložen, mora moći osigurati djelotvornost zaštite koju potrošačima dodjeljuje Direktiva 93/13 tako što će, po službenoj dužnosti ili na zahtjev potrošača, ispitati nepoštenost ugovornih odredbi. Stoga je potrebno zanemariti nacionalno zakonodavstvo koje onemogućuje potrošaču da istakne nepoštenost ugovornih odredbi, odnosno sudu da provede nadzor te nepoštenosti nakon isteka roka za podnošenje prigovora na ovrhu. Međutim, nakon što je ovrha na hipotekarnom jamstvu provedena, nekretnina opterećena hipotekom prodana te su prava vlasništva na toj nekretnini prenesena trećoj osobi, treba smatrati da sud ne može po službenoj dužnosti provesti nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi niti stranka može istaknuti nepoštenost ugovornih odredbi, što bi dovelo do poništenja akata kojima je vlasništvo preneseno te time izazvalo negativne posljedice za treće osobe i dovelo u pitanje pravnu sigurnost postojećih vlasničkih odnosa.

73. Unatoč tomu, smatram da, u skladu s člankom 6. stavkom 1. i člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, potrošač u takvoj situaciji mora imati mogućnost nepoštenost ugovornih odredbi ugovora o hipotekarnom zajmu isticati u zasebnom kasnijem postupku, kako bi mogao djelotvorno i korisno ostvariti svoja prava koja ima na temelju te direktive i tako od vjerovnika zatražiti naknadu financijskih posljedica koje je pretrpio zbog takvih odredbi.

74. Stoga zaključujem da se članku 6. stavku 1. i članku 7. stavku 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, ne protivi nacionalno zakonodavstvo koje nacionalnom sudu ne dopušta da po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke provede nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi nakon što je ovrha na hipotekarnom jamstvu provedena, nekretnina opterećena hipotekom prodana te su prava vlasništva na toj nekretnini prenesena trećoj osobi, pod uvjetom da potrošači čija je imovina bila predmet postupka hipotekarne ovrhe mogu svoja prava ostvariti u kasnijem sudskom postupku radi naknade štete u skladu s navedenom direktivom.

VI. Zaključak

75. S obzirom na prethodna razmatranja, predlažem da Sud na pitanja koja je uputila Audiencia Provincial de Zaragoza (Provincijski sud u Zaragozi, Španjolska) odgovori na sljedeći način:

1. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se protivi nacionalno zakonodavstvo koje onemogućuje sudu da u postupku hipotekarne ovrhe po službenoj dužnosti ispita nepoštenost ugovornih odredbi odnosno potrošaču koji nije podnio prigovor protiv rješenja o ovrsi da tu nepoštenost ističe u tom postupku ili u kasnijem deklaratornom postupku ako su te odredbe bile predmet prvotnog nadzora nepoštenosti koji je sud proveo po službenoj dužnosti koji nije bio izričit ni dostatno obrazložen u vezi s navedenom direktivom.

2. Članak 6. stavak 1. i članak 7. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da im se ne protivi nacionalno zakonodavstvo koje nacionalnom sudu ne dopušta da po službenoj dužnosti ili na zahtjev stranke provede nadzor nepoštenosti ugovornih odredbi nakon što je ovrha na hipotekarnom jamstvu provedena, nekretnina opterećena hipotekom prodana te su prava vlasništva na toj nekretnini prenesena trećoj osobi, pod uvjetom da potrošači čija je imovina bila predmet postupka hipotekarne ovrhe mogu svoja prava ostvariti u kasnijem sudskom postupku radi naknade štete u skladu s navedenom direktivom.